

Nr 118

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkt 97) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 såsom förslagsanslag beräkna till Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar 1 352 000 kronor och till Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader 204 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 84, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att

I. godkänna det av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslaget till omorganisation av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap till en överstyrelse för ekonomisk försvarsberedskap samt de åtgärder i övrigt, som i sammanhanget föreslagits vidtagna;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen framlagda förslag, dels fastställa personalförteckning för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, dels ock vidtaga ändringar i personalförteckningen för statens biltrafiknämnd;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att i mån av behov föra ledigbliven ordinarie personal vid riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap på övergångsstat och att i övrigt vidta de övergångsanordningar som kan bli erforderliga i anledning av omorganisationen;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1962;

V. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1961;

VI. å driftbudgeten under tionde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 anvisa till

a) Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar ett förslagsanslag av 723 000 kronor;

b) Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader ett förslagsanslag av 87 000 kronor;

c) Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar ett förslagsanslag av 744 000 kronor;

d) Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gorthon* (I: 592) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Bohman* (II: 715), i vilka hemställts, att riksdagen måtte *dels* avslå propositionen i vad den samma avser ändringar i riksnämndens nuvarande direktivrätt i förhållande till sidoordnade myndigheter samt en överflyttning å annan myndighet av nämndens nuvarande uppgifter beträffande beredskapsplaneringen rörande försäkringsväsendet samt på transportområdet, *dels ock* i skrivelse till Kungl. Maj:t med åberopande av vad i motionerna anförts hemställa om förslag snarast möjligt om förstärkning av riksnämndens organisation för transportreglerings- och transportledningsplanering.

Beträffande motiveringen för yrkandena hänvisas till motionen II: 715.

Samordningen och ansvarsfördelningen inom den ekonomiska försvarsberedskapens område

Departementschefen framhåller, att ett framgångsrikt försvar bl. a. förutsätter, att de materiella behov av olika slag, som uppkommer i ett krigs- eller avspärrningsläge, blir tillgodosedda i rimlig utsträckning. För att så skall kunna ske måste redan i fredstid omfattande förberedelser vidtagas och en planering av berörda verksamhetsområden komma till stånd. Arbetet härmed blir en uppgift för den ekonomiska försvarsberedskapen, som bör sikta icke endast på att tillgodose de krav som från försvarets sida ställes på landets produktionsförmåga i ett krisläge utan även på att trygga folkförsörjningen överhuvud i en sådan situation.

Förberedelsearbetet inom det ekonomiska försvaret berör vitt skilda områden av samhällslivet. Som exempel på ifrågakommande beredskapsuppgifter kan nämnas planläggning av produktion och handel (jämte viss annan icke-industriell verksamhet), planläggning av bränsle- och energiberedskapen, lagring av försörjningsviktiga varor, planläggning för undanförelse och förstöring, disposition av arbetskraft för olika ekonomiska ändamål, planläggning för tillgodoseende av försörjningsviktiga transportbehov etc. Beredskapsområdets omfattning och skiftande karaktär har skapat särskilda organisatoriska problem, som icke har sin motsvarighet inom övriga totalförsvarsgrenar. Det må i sammanhanget erinras om förhållandena inom det militära försvaret och civilförsvaret, där beredskapsuppgifterna är ganska väl avgränsade och till sin natur sådana att de möjliggör en relativt hög grad av administrativ koncentration. — Det är mot bakgrund av angivna förhållande man har att se den organisatoriska uppläggning av det ekonomiska beredskapsarbetet, som för närvarande gäller och som antogs av 1947

och 1948 års riksdagar. I korthet innebär den, att samtidigt som beredskapsuppgifter i betydande omfattning decentraliserats till olika fredstida myndigheter särskilda garantier skapats för samordningen av dessas verksamhet genom förekomsten av ett centralorgan för det ekonomiska försvaret, nämligen riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

Det är nu snart femton år sedan riksnämnden inrättades. Under den tid som förflutit har förutsättningarna för dess verksamhet undergått väsentliga ändringar. Den allmänna ekonomiska och tekniska utvecklingen har sålunda icke kunnat undgå att påverka de ekonomiska beredskapsuppgifterna. Behovet av insatser på vissa sektorer har ökat, medan i andra fall uppgifterna arbetsmässigt minskat eller ändrat karaktär. Förutsättningarna för beredskapsarbetet har också påverkats av det utrednings- och organisationsarbete, som under de gångna åren bedrivits inom det militära försvaret och civilförsvaret. Bl. a. de angivna förhållandena har föranlett en översyn av riksnämndens verksamhet och organisation genom en särskilt tillkallad utredningsman. En sådan översyn har också tett sig motiverad redan av det skälet, att riksnämndens inrättande på sin tid innebar en i vissa hänseenden ny organisatorisk lösning av samordningsproblemen inom det ekonomiska försvaret och att en bedömning av nämndens verksamhet därför bör ske mot bakgrund av de gångna årens erfarenheter. Överhuvud gäller i fråga om allt beredskapsarbete — civilt som militärt — att förutsättningarna snabbt förändras och att med hänsyn härtill en omprövning av beredskapsorganisationen måste ske tid efter annan.

I det följande redovisar departementschefen sina ställningstaganden i anslutning till de förslag som avgivits av en för översyn av riksnämndens organisation och verksamhet tillsatt utredning. Han uppehåller sig därvid inledningsvis vid vissa mera allmänna, av utredningen behandlade samordnings- och ansvarsfördelningsspörsmål.

Utredningen förordar, att riksnämnden även framgent skall vara centralorgan inom det ekonomiska försvaret samtidigt som decentraliseringslinjen vidhålls i beredskapsarbetet. I likhet med remissinstanserna ansluter departementschefen sig helt till utredningens uppfattning. En förhållandevis långt driven decentralisering till fackmyndigheter av ansvaret för det tekniska genomförandet av olika planläggningsuppgifter torde sålunda vara en förutsättning för att förberedelsearbetet skall kunna bedrivas på ett effektivt och tillräckligt sakkunnigt sätt. Han vill dock i sammanhanget framhålla, att enbart den omständigheten att det finns en myndighet med lämpliga fredstida uppgifter icke bör vara avgörande för om decentralisering av en beredskapsuppgift bör komma till stånd. Även andra förhållanden torde få beaktas, exempelvis om myndigheten har förutsättningar för att handha den planerade verksamheten i ett krigsläge, vidare om fördelarna att lägga uppgiften på ett fackorgan överväger de nackdelar en sådan ordning kan innebära ur samordningssynpunkt.

Vad angår riksnämndens ställning förefaller det utan vidare klart, att med en uppdelning av beredskapsarbetet på ett antal verk och myndigheter behovet av en samordnande instans gör sig starkt gällande. Genom ett central-

organ måste sålunda de olika myndigheter, som deltagar i det ekonomiska förberedelsearbetet, tillhandahållas de allmänna förutsättningarna och utgångspunkterna för planläggningen så att denna blir samordnad inbördes och i förhållande till annan totalförvarsplanering. Icke minst relevant synes den synpunkt vara som anförts av kommerskollegium i dess remissyttrande, nämligen att genom ett centralorgan med ingående kännedom om näringslivet få en viss garanti för att beredskapsplaneringen ges en utformning, som tager vederbörlig hänsyn till den ekonomiska verksamhetens arbetssätt och övriga förutsättningar. — Utöver vad sålunda angivits får det ankomma på centralorganet att handha de direkta planeringsuppgifter, som av olika skäl icke ansetts böra decentraliseras. Det gäller härvidlag i första hand de ur försörjningssynpunkt centrala beredskapsuppgifterna på den allmänna varuplaneringens, krigsproduktions- och bränsleplaneringens områden, vidare de beredskapsuppgifter i övrigt, för vilka lämpliga fredstida myndigheter icke finns att tillgå.

Om sålunda utredningen i stort velat anknyta till den nuvarande uppläggnings av beredskapsarbetet, vill den likväl få till stånd en ökad reell ansvarsfördelning mellan de myndigheter, som deltagar i planläggningen. I betänkandet påtalas den oklarhet, som för närvarande råder i fråga om fördelningen av både det reella och formella ansvaret för denna. Det erinras om att riksnämnden enligt sin instruktion har att »leda, övervaka och samordna» de ekonomiska försvarsförberedelserna och att något avkall icke göres härpå för det fall där själva utförandet av sådana förberedelser ålagts annan myndighet. Den ordning som utredningen vill se genomförd innebär, att nämnden skall verka för samordning och enhetlig planläggning men icke — som dess egen och även vissa andra myndigheters instruktioner kan tyda på — ha något slutligt ansvar för att en decentraliserad planeringsuppgift verkligen också blir genomförd på ett riktigt sätt. Detta ansvar skall åvila vederbörande myndighet, som i sin instruktion eller eljest fått sig beredskapsarbetet pålagt. Med en sådan ansvarsfördelning — som instruktionsmässigt klart bör komma till uttryck — finns det icke längre något utrymme för att bibehålla den riksnämnden tillkommande rätten att utfärda bindande anvisningar till vederbörande myndigheter, vilken anvisningsrätt enligt utredningen icke fyllt någon funktion.

Enligt departementschefen torde icke kunna bestridas, att en formell oklarhet för närvarande karakteriserar ansvarsfördelningen mellan de beredskapsplanerande myndigheterna. I princip synes det riktigt, att en viss myndighet som fått en beredskapsuppgift sig ålagd skall ha ett självständigt ansvar för att densamma blir genomförd på ett riktigt sätt. Det gäller exempelvis här sådana myndigheter som arbetsmarknadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd och vissa kommunikationsverk. Den omständigheten att uppgiften blivit decentraliserad till myndigheten är ju just ett uttryck för att denna ansetts ha de största förutsättningarna att tekniskt lösa frågan. Å andra sidan förefaller det lika klart, att säkerhet måste skapas för att myndigheten vid det tekniska genomförandet av uppgiften i tillbörlig

utsträckning beaktar det underlag för planeringen som erhållits från riksnämnden eller de synpunkter i samordnings- och liknande hänseenden som anförts av denna. Det utrymme, som i ett antal remissyttranden ägnats frågan om riksnämndens anvisningsrätt, synes ge vid handen den betydelse man på olika håll tillmäter den angivna aspekten. Samordningsintresset torde bli tillgodosett, om man i vederbörande instruktioner — samtidigt som i dessa fastslås myndigheternas ansvar för ifrågavarande uppgifter — har en föreskrift om samråd med riksnämnden. I allmänhet torde tillämpningen av en sådan föreskrift ej erbjuda några problem. Av intresse är emellertid vad den kan anses innebära i fall då i någon mera väsentlig fråga riksnämndens ståndpunkt är oförenlig med de berörda myndigheternas tekniska uppläggning av planeringen eller med de underlag och ställningstaganden som i ämnet redovisats av andra totalförsvarsmyndigheter, med vilka de planerande myndigheterna även har att samråda. I sådana fall förutsätter departementschefen, att frågan i lämplig form — genom riksnämndens egen eller annan berörd myndighets försorg — underställes Kungl. Maj:ts prövning. — I enlighet med det anförda är han beredd medverka till att en översyn sker av vederbörande myndigheters instruktioner i syfte att få till stånd en klarare bestämning av ansvarsfördelningen.

För riksnämndens egen del kommer ställningen som centralorgan — med den nyss angivna ansvarsfördelningen — att innebära, att nämnden skall vid sidan om sina egna planeringsuppgifter ha en instruktionsmässigt fastlagd skyldighet att följa upp beredskapsarbetet på olika delar av det ekonomiska fältet och att på olika sätt verka för samordning. Den senare uppgiften, som främst siktar till att ge berörda myndigheter de allmänna förutsättningarna och utgångspunkterna för planläggningen, tar sig uttryck i att riksnämnden dels i förekommande fall tar initiativ där så är påkallat, dels står till de planerande myndigheternas förfogande för samråd. En förutsättning för att nämnden skall kunna fullgöra dessa funktioner är att de olika berörda myndigheterna håller nämnden fortlöpande underrättad om sin planläggning. En skyldighet i detta hänseende bör också komma till uttryck i deras instruktioner. — Ett viktigt led i samordningsarbetet är givetvis, att riksnämnden följer utvecklingen inom övriga totalförsvarsgrenar och härvidlag verkar för en ömsesidig anpassning till gemensamma målsättningar. I denna del av sin verksamhet kan förutsättas, att nämnden kommer att få ett stöd i de organisatoriska lösningar, som kan bli ett resultat av den pågående utredningen om totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem.

Utöver vad utredningen mera allmänt anført om decentraliseringsprincipen och dess innebörd i ansvarshänseende har den även förordat decentralisering av vissa riksnämnden nu åvilande beredskapsuppgifter. I ett par fall är det fråga om en reell decentralisering, d. v. s. överflyttning av beredskapsuppgifter för vilka riksnämnden arbetsmässigt har ett primäransvar. I ett par andra fall gäller det en mera formell decentralisering, d. v. s. inskrivning i andra myndigheters instruktioner

att viss beredskapsuppgift ankommer på dem, där uppgiften i praktiken redan åvilar dem men där i avsaknad av varje instruktionsmässig föreskrift det formella ansvaret kvarstår för riksnämnden. — Vad angår de förslag som gjorts i förstnämnda hänseende avser dessa närmast riksnämndens uppgifter på transportplaneringsområdet. Ifrågavarande spörsmål behandlas i ett senare sammanhang. — Beträffande den förordade formella decentraliseringen är det närmast fråga om riksnämndens uppgifter på försäkrings- samt bank- och betalningsväsendets områden. Härvidlag kan icke något vara att erinra mot att planeringsansvaret på försäkringsområdet instruktionsmässigt pålægges försäkringsinspektionen, som själv tillstyrkt att så sker. Såvitt gäller beredskapsplaneringen av bank- och betalningsväsendet kommer enligt vad som inhämtats chefen för finansdepartementet inom kort att begära bemyndigande att igångsätta en särskild utredning i fråga om bank- och betalningsväsendet i krig. I avvaktan på resultatet av denna utredning torde någon ändring i nuvarande ordning tills vidare icke böra genomföras.

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande har vattenfallsstyrelsen tagit upp frågan om ansvaret för beredskapsplaneringen på kraftförsörjningsområdet. Det konstateras i sammanhanget, att enligt uttalande i proposition till 1948 års riksdag ansvaret för beredskapsarbetet på kraftområdet i sista hand förutsättes åvila riksnämnden men att planeringsarbetet organisatoriskt och arbetsmässigt mycket nära kommit att anknytas till vattenfallsstyrelsen. Med hänsyn härtill borde rimligen huvudansvaret kunna överföras på denna myndighet. Vid sina överväganden av frågan har departementschefen icke funnit några egentliga skäl, som talar häremot. Att så sker skulle i stort sett endast innebära en formalisering av vad som i praktiken redan gäller. Det skulle icke heller påverka riksnämndens möjligheter att göra sina synpunkter gällande i fråga om det försörjningsmässiga underlaget för planeringsarbetet. Han vill här erinra om vad han tidigare anfört om innebörden av de beredskapsplanerande myndigheternas samråds-skyldighet i förhållande till nämnden. Han förordar sålunda, att huvudansvaret för planeringen på kraftområdet överflyttas på vattenfallsstyrelsen.

Slutligen må erinras om de förslag, som utredningen framlagt angående en förstärkning av samordningen mellan de beredskapsplanerande myndigheterna och då icke enbart inom det ekonomiska försvaret utan inom det civila försvaret överhuvud. Förslagen går närmast ut på att inrätta en chefsnämnd — delegationen för civila försvarsberedskapsfrågor — som skulle ha till uppgift att behandla beredskapsspörsmål av gemensamt intresse för de i nämnden representerade myndigheterna och som skulle stå under ordförandeskap av någon av de ingående verkscheferna eller alternativt av ett statsråd. — I anledning härav hänvisas till att chefen för försvarsdepartementet i följd jämligt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade särskilda sakkunniga — 1960 års försvarsledningsutredning — för att närmare överväga bl. a. frågan om totalförsvarets högsta ledning. De större samordningsproblem, som riksnämndsutredningen behandlat, kommer där-

vid att tagas upp i ett vidare sammanhang. Med hänsyn härtill och då nämnda sakkunnigas arbete förväntas bli slutfört inom något år, bör några ställningstaganden icke nu göras som kan föregripa den fortsatta behandlingen av totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem. De lösningar man därvid kommer fram till kan i sin tur påverka betingelserna för samordningen inom det ekonomiska beredskapsområdet. I sådant fall kan det givetvis bli anledning att upptaga härmed sammanhängande spörsmål till förnyade överväganden.

Beredskapsplaneringen på transportområdet

En effektiv transportorganisation är ett oeftergivligt villkor för vårt lands uthållighet i ett krigsläge. Sålunda måste krigsmakten för genomförandet av sina uppgifter kunna räkna med ett effektivt stöd av den allmänna transportapparaten. Detta gäller såväl i ett inledande mobiliseringsskede som under de följande krigsoperationerna. Synnerligen angeläget är emellertid också att tillräckliga transportinsatser göres med hänsyn till den civila samhällsverksamheten. Härvidlag kan aktualiseras bl. a. omfattande utrymnings- och undanförelåtgärder. Fortlöpande transportbehov följer med ansträngningarna att trygga den allmänna folkförsörjningen och att i rimlig utsträckning säkra näringslivets fortgång. De anspråk av olika slag, som antytts i det föregående, kommer att innebära kraftiga påfrestningar för den allmänna transportapparaten, vilken framför allt genom en begränsad tillgång på bränslen och drivmedel och genom fiendens kommunikationsbekämpning kan förväntas få en starkt reducerad kapacitet. Det torde mot denna bakgrund icke behöva närmare utvecklas, vilken betydelse det har att man redan i fredstid verkställer planering och överhuvud vidtager förberedelser, som möjliggör att vid ett inträdande krisläge vårt lands transportresurser kan utnyttjas på ett så effektivt och samordnat sätt som möjligt.

Då departementschefen behandlar transportplaneringen och redovisar sina överväganden angående möjligheterna att skapa bättre betingelser för densamma, har han ansett det praktiskt lämpligt att utgå från den bestämning av planeringsuppgiften som utredningen gjort i sitt betänkande. Utredningen skiljer sålunda på dels planering för *transportreglering*, dels planering för *transportledning*. Den förra innefattar förberedelser, som avses säkerställa att i ett krisläge landets transportresurser utnyttjas på sådant sätt att väsentliga transportbehov blir tillgodosedda i riktig angelägenhetsordning. Ifrågavarande planering berör i princip alla transportmedel och alla transportbehov och får inriktas på att dels skapa de organisatoriska förutsättningarna för den transportreglerande verksamheten i ett krigsskede, dels skapa underlag för erforderlig prioritering. — Vad åter angår planeringen för transportledning innefattar denna förberedelser, som skall underlätta det tekniska genomförandet av transporter. I arbetet härmed ingår att — särskilt för varje trafikslag — kartlägga föreliggande be-

hov av och tillgångar på resp. transportmedel och att genom tillskapandet av en effektiv ledningsorganisation säkra trafikrörelsernas fortgång.

Beträffande beredskapsarbetet på det civila transportområdet har utredningen funnit, att de nuvarande organisatoriska betingelserna icke — vare sig i fråga om transportregleringen eller transportledningen — ger tillräckliga garantier för en ändamålsenlig planläggning. Utredningen har ansett motiverat, att riksnämndens ställning i sammanhanget omprövas. — Vad angår transportledningen erinras om att planeringsansvaret beträffande järnvägstrafiken och luftfarten redan är decentraliserat till järnvägs- och luftfartsstyrelserna. Även i fråga om landsvägstrafiken och sjötransporterna, där planeringsansvaret kvarligger hos riksnämnden, bör enligt utredningen — av skäl som närmare utvecklas i betänkandet — en decentralisering komma till stånd och då lämpligen till statens biltrafiknämnd resp. sjöfartsstyrelsen.

För en överflyttning till biltrafiknämnden av planeringsansvaret i fråga om landsvägstrafiken kan enligt departementschefen vägande skäl anföras. Nämndens frestida uppgifter hänför sig sålunda till en ur beredskapssynpunkt betydelsefull fordonskategori, nämligen den yrkesmässiga biltrafiken. Vidare gäller att nämnden för fullgörandet av sina uppgifter måste hålla sig informerad icke enbart om trafik- och fordonsbehoven samt transportarbetet på den yrkesmässiga biltrafikens område utan även om den allmänna utvecklingen inom trafikväsendet överhuvud. Nämnden har i sin verksamhet också fortlöpande kontakter med de övriga myndigheter som deltagar i transportberedskapsarbetet samt med yrkessammanslutningarna på motorfordonstrafikens område. Särskilt äger ett nära samarbete rum med länsstyrelserna, vilka ju är de regionala myndigheter till vilka här ifrågavarande planläggning direkt anknyter. I nämndsledningen är företrädd sakkunskap för såväl biltransportverksamheten som andra transportgrenar. Ett forum kommer härigenom att finnas för överläggningar om förekommande transportberedskapsproblem, vilket är ägnat att befrämja en praktisk och ändamålsenlig inriktning av planläggningen.

Departementschefen föreslår — efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet — att riksnämndens ansvar för transportledningsplaneringen i fråga om landsvägstrafiken överföres på biltrafiknämnden. Samtidigt torde de befattningshavare, som för närvarande inom riksnämnden är sysselsatta med berörda planläggning — en byrådirektör i Ag 24 och en förste byråsekreterare i Ae 23 — överflyttas till biltrafiknämnden. Därvid bör extra-ordinariesättning ske av förstnämnda befattning. Därest eventuellt ytterligare arbetskraft skulle visa sig erforderlig för ett effektivt genomförande av uppgifterna, torde denna fråga få prövas i ett senare sammanhang. — Beträffande handläggningen av berörda beredskapsuppgifter inom biltrafiknämnden torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser. Dessa får bl. a. reglera i vilka former nämnden som sådan skall medverka i handläggningen och i vad mån en delegering av beslutanderätt skall ske till nämndens ordförande och ansvariga befattningshavare inom myndigheten.

Innan han lämnar problemet angående landsvägstrafiken erinrar han om de synpunkter som i vissa remissyttranden anförts beträffande sambandet mellan landsvägstransportplaneringen, försörjningen med flytande bränslen och ransoneringsberedskapen i fråga om drivmedel. I anslutning härtill framhåller han, att ansvaret för den tekniska ransoneringsberedskapen på drivmedelsområdet för landsvägstrafiken fortsättningsvis bör åvila biltrafiknämnden. Riksnämnden är emellertid den myndighet, som har huvudansvaret för bränsle- och drivmedelsförsörjningen, och biltrafiknämndens planläggning för ransonering får därför ske inom ramen för de bedömningar, som riksnämnden gör angående bränsletillgångarna och deras fördelning på olika ändamål. I sammanhanget understrykes, att ransoneringsberedskapen måste utformas i nära och fortlöpande samarbete mellan biltrafiknämnden och riksnämnden, och förutsättes, att lämpliga anordningar kommer till stånd i sådant syfte.

Beträffande riksnämndens uppgifter i fråga om transportledningsplaneringen på sjötrafikens område, vilka är av mera begränsad natur, har han icke något att invända mot ett överförande till sjöfartsstyrelsen. Denna myndighet har redan nu vissa betydelsefulla beredskapsuppgifter. Den har därjämte en fortlöpande överblick över den ekonomiska och tekniska utvecklingen på sjöfartsområdet och samarbetar nära med olika sjöfartsintressen och de marina myndigheterna. Vid remissbehandlingen har i detta fall ett par remissinstanser ifrågasatt sjöfartsstyrelsens möjligheter att utöva trafikledning. I anledning härav må framhållas, att ledningsproblemen i ett krigsläge måste lösas i intimt samarbete med sjöfartsnäringsen och att ett genomförande av utredningens förslag icke behöver påverka de uppgifter som tilldelats rederinäringens särskilda samarbetsorgan i sammanhanget, den s. k. 1939 års sjöfatskommitté. — I enlighet med det anförda föreslås sålunda, att ifrågasvarande planeringsansvar överflyttas på sjöfartsstyrelsen och att samtidigt den arvodesbefattning, som inom riksnämnden är knuten till berörda beredskapsuppgift, överföres till styrelsen.

Den förordade decentraliseringen av beredskapsplanläggningen på landsvägstrafikens och sjötransporternas område torde — liksom den i det följande föreslagna omorganisationen för riksnämndens egen del — genomföras den 1 januari 1962.

Vad därefter angår transportregleringsuppgiften må erinras om att utgångspunkten för planläggningen av det civila transportväsendet under krig eller krigsfara för närvarande är, att riksnämnden blir central trafikregleringsmyndighet i krig. Utredningen har konstaterat, att något egentligt förberedelsearbete på detta område ännu icke kommit till stånd. Detta betecknas som en allvarlig brist, vilken snarast bör tillrättas. Om så med framgång skall kunna ske, måste emellertid enligt utredningen planeringsarbetet bedrivas i andra former än de nuvarande, och det föreslås att för ändamålet ett fristående organ inrättas, benämnt centrala civila transportkommittén. Utredningens förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av ett flertal remissinstanser. — Departementschefen är medveten om angelä-

genheten av att en effektiv och ändamålsenlig planering kommer till stånd i nämnda hänseende. Garantier måste sålunda såvitt möjligt skapas för att i ett krisläge de samlade transportresurserna utnyttjas på ett sätt som möjliggör att väsentliga transportbehov på olika områden blir tillgodosedda i en riktig angelägenhetsordning.

Då det gäller att bedöma den lämpliga formen för planläggningsarbetet i fråga om den civila transportregleringen ansluter han sig till utredningens uppfattning, att arbetet bör handhas av ett organ i vilket de myndigheter ingår som representerar de olika trafikslagen och de olika väsentliga transportbehoven. Därigenom skapas förutsättningar för en inbördes samordning och en enhetlig bedömning. Även såtillvida delar han utredningens uppfattning, att det organ som tillskapas åtminstone icke under nuvarande förhållanden bör anknytas till någon av de berörda beredskapsplanerande myndigheterna. Härför talar, förutom planeringsuppgiftens omfattning framför allt i ett inledningsskede, särskilt det skälet att planläggningen innefattar en avvägning mellan olika konkurrerande behovsintressen.

Enligt departementschefen kan vägande skäl anföras för utredningens förslag att konstruera organet som en kommitté lydande under kommunikationsdepartementet. Härigenom erhålles nämligen en smidig form för olika myndigheters medverkan i planeringsarbetet och möjliggöres en successiv anpassning av arbetsinsatserna efter de krav som detta i olika lägen ställer. Kommittélinjen är vidare en lösning, som är förhållandevis litet kostnadskrävande.

Om riksdagen icke har något att erinra mot den angivna lösningen av transportregleringsfrågan avser chefen för kommunikationsdepartementet att efter vederbörligt bemyndigande tillkalla en kommitté, förslagsvis benämnd centrala civila transportkommittén, vari ingår företrädare för de olika myndigheter som representerar transportmedlen och transportbehoven. I förra fallet skulle det närmast vara fråga om järnvägs-, sjöfarts- och luftfartsstyrelserna samt statens biltrafiknämnd och i senare fallet främst civilförsvarsstyrelsen, riksnämnden och statens jordbruksnämnd. Med hänsyn till nödvändigheten att samordna det civila transportväsendet med den militära transportverksamheten bör även överbefälhavaren vara representerad. Kommittén bör givetvis förses med sekreterare, experter och annan erforderlig arbetshjälp. — I fråga om kommitténs uppdrag synes detta allmänt kunna anges så att en sammanställning i första hand bör ske av uppgiftsmaterial från de berörda myndigheterna angående föreliggande transportbehov och transportresurser. Därvid bör även prövas frågan om de uttagningar av transportmedel, som jämlikt särskilda bestämmelser sker i fredstid för olika krigstida ändamål. Med utgångspunkt från denna kartläggning får riktlinjer och planer utarbetas för den transportreglerande och prioriterande verksamheten i ett krigsläge. Viktigt är givetvis i sammanhanget att de rent organisatoriska betingelserna för denna verksamhet i ett sådant skede övervägs. Det centrala planläggningsorganet bör i ett krisläge direkt kunna omorganiseras till central civil transportregleringsmyndighet.

Sedan kommittén genomfört erforderliga utredningar och planeringar, torde resultatet få underställas Kungl. Maj:t. De planer, som i anslutning härtill fastställas, bör därefter ligga till grund för beredskapsarbetet, därvid de givetvis successivt får anpassas med hänsyn till efter hand ändrade förutsättningar i olika hänseenden. — Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma om formerna och betingelserna för kommitténs arbete. — Utgångspunkten bör även i detta fall vara, att riksnämnden befrias från sitt planeringsansvar från och med årsskiftet 1961/62.

Riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap organisation

Den interna organisationsform, som man vid riksnämndens inrättande stannade för, var ett avdelningssystem. Valet av organisationsform betingades främst av uppfattningen, att den samordnande och planerande verksamhet som riksnämnden skulle bedriva ställde särskilda krav på flexibilitet vilka bäst tillgodosågs inom ramen för större organisatoriska enheter. Det slutliga ställningstagandet innebar inrättandet inom nämnden av tre avdelningar, nämligen en allmän avdelning, en särskild planeringsavdelning och en affärsavdelning.

Vid sina överväganden i organisationsfrågan har utredningen rest spörsmålet om några särskilda skäl alltjämt föreligger som motiverar ett avdelningssystem eller om med hänsyn till de gångna årens erfarenheter eventuellt någon annan organisationsform — närmast då ett byråsystem — ter sig mera ändamålsenlig.

Härvidlag har utredningen till att börja med kunnat konstatera, att organisationsbildningen sådan den faktiskt utvecklats i vissa hänseenden icke längre motsvarar vad som förutsattes i riksnämndens instruktion. Särskilda planeringsavdelningen — som enligt instruktionen skall svara för de direkta planläggningsuppgifter, vilka av olika skäl icke ansetts böra decentraliseras till andra fackmyndigheter — kan sålunda icke längre anses existera som en organisatorisk enhet. Arbetsområdet har visat sig alltför vidsträckt för att kunna hållas samman av en person, och följden har blivit att de befattningshavare — i allmänhet i byrådirektörs ställning — som inom avdelningen förestått resp. planeringssektioner, fått en förhållandevis självständig ställning i förhållande till nämndsledningen. Utvecklingen har också lett fram till att ifrågakvarande avdelningschefstjänst vakantsatts. — I fråga om affärsavdelningen, som enligt instruktionen skall svara för nämndens lagringsverksamhet, gäller att uppgifterna efter hand ändrat karaktär. Detta har lett till att även här avdelningschefstjänsten vakantsatts. I stället har ledningen av verksamheten kommit att åvila en tjänsteman med avlöningsförmåner motsvarande byråchef. — Vad slutligen angår allmänna avdelningen har till denna hänförs en rad betydelsefulla och krävande uppgifter, som har samband med nämndens ställning som centralorgan inom det ekonomiska försvaret. Härutöver har avdel-

ningen haft att svara för administrativa uppgifter, som inom andra myndigheter normalt åvilar en kanslibyrå. Anhopningen av olikartade uppgifter i förening med knappheten på personal har enligt utredningen inneburit väsentliga olägenheter. — Som resultat av sina överväganden har utredningen stannat för att föreslå införandet av en byråorganisation. Beträffande särskilda planerings- och affärsavdelningarna konstateras, att utvecklingen i praktiken redan naturligt pekat hän mot en sådan. I fråga om den allmänna avdelningen anses erfarenheterna av den nuvarande ordningen tala för en uppdelning byråvis av uppgifterna så att de mera juridiskt och administrativt betonade skiljes från de allmänt utredande och planerande.

Departementschefen vill i likhet med det helt övervägande flertalet av de remissinstanser, som berört organisationsfrågan, ansluta sig till förslaget om en *byråorganisation*. För en sådan talar, att arbetet i huvudsak har en kontinuerlig karaktär och bedrivs väsentligen med fast anställd personal, som är specialiserad på sina resp. uppgifter. Vad angår de mera allmänna och principiellt betonade utrednings- och planeringsuppgifter, som följer med nämndens ställning som centralt och samordnande organ inom det ekonomiska försvaret, är det visserligen sant att detta arbete skiftar till omfång och karaktär. De särskilda krav som ifrågavarande uppgifter ställer på organisationen kan emellertid, som utredningens förslag visar, tillgodoses genom tillskapandet av ett särskilt stabsorgan. Frågan om ett sådant behandlas i det följande. Sammanfattningsvis framhåller departementschefen, att han finner avgörande skäl tala för ett byråsystem. Därigenom skapas förutsättningar för större stadga i arbetet och för en smidigare handläggning genom ökad decentralisering av befogenheter till de tjänstemän, som närmast har ansvaret för resp. beredskapsuppgifter.

Vad angår frågan om den lämpliga *byråindelningen* må först konstateras, att utredningen föreslagit en uppdelning av allmänna avdelningens uppgifter på två byråer, nämligen en kanslibyrå och en allmän planeringsbyrå, av vilka den senare skulle få karaktären av ett stabsorgan. Departementschefen ansluter sig till detta förslag. Dock anser han, att stabsorganet icke bör få ställning som byrå utan som en självständig sektion direkt underställd generaldirektören. Karaktären av stabsorgan bör därvid renodlas genom att mera fortlöpande och rutinmässiga uppgifter i vidare mån än utredningen tänkt sig överflyttas till kanslibyrån. Mera konkret uttryckt kommer de arbetsuppgifter, som sålunda bör tilldelas kanslibyrån — hellre benämnd administrativa byrå — och allmänna planeringssektionen, att bli följande.

Administrativa byrå skall i första hand svara för löpande administrativa uppgifter av traditionell kanslibyråkaraktär. Den skall vidare handlägga vissa direkta beredskapsuppgifter av administrativ och juridisk art. Hit hör exempelvis arbetet med författningsberedskapen och förberedelserna för olika ekonomiskt inriktade myndigheters omställning till krigsorganisation. En betydelsefull uppgift blir vidare att utöva en allmänt sam-

ordnande verksamhet i juridiskt och administrativt hänseende inom nämnden. Detta innefattar främst en skyldighet att allmänt följa upp den planläggning, som bedrivs på de olika planeringsbyråerna så att denna blir administrativt genomförbar och på lämpligt sätt kan bringas till berörda myndigheters kännedom. Byråns arbete innefattar också ett fortlöpande kontaktarbete med andra beredskapsplanerande myndigheter, medverkan i försvarshögskolans kurser etc. — Vad den *allmänna planeringssektionen* angår blir dess uppgifter som stabsorgan att i första hand hålla myndighetens ledning orienterad om det utrednings- och planeringsarbete, som bedrivs på olika håll inom det ekonomiska beredskapsområdet och givetvis även inom totalförsvaret i övrigt i den mån planläggningen där återverkar på de ekonomiska beredskapsuppgifterna. Sektionen skall vidare vid behov initiera utredningar av mera principiell och grundläggande natur och i samordnande syfte medverka i de arbetsgrupper etc., som därvid kan komma att tillsättas. Dess tjänstemän bör också i förekommande fall kunna utnyttjas i mera betydelsefulla utredningar inom andra myndigheter då riksnämndens medverkan är påkallad. Överhuvud bör stabsorganet ha en rörlig karaktär och dess insatser koncentreras på frågor av större räckvidd och mera principiell natur. Det fortlöpande planeringsarbetet däremot bör åvila resp. byråer. Ett naturligt åliggande för stabsorganet blir slutligen att förbereda och samordna myndighetens medverkan i civila och militära spel och övningar.

De uppgifter, som enligt gällande instruktion åvilar särskilda planeringsavdelningen, hänför sig såsom tidigare nämnts främst till allmän varuplanering, planering av industri och handel, bränsleplanering samt transportplanering. Från den sistnämnda bortses i detta sammanhang, då en decentralisering här föreslagits till andra fackmyndigheter. Beträffande övriga ifrågakvarande beredskapsuppgifter innebär utredningens förslag inrättandet av en *industri- och varubyrå* samt en *bränslebyrå*. Den förstnämnda innefattar därvid i stort sett den planläggning, som för närvarande bedrivs inom de särskilda industri- och varuplaneringssektionerna, varjämte dit hänföres nämndens fortlöpande arbete i fråga om undanförsel. Bränslebyrån övertager arbetet inom den nuvarande bränslesektionen. Dessa förslag föranleder ingen erinran. För ett sammanförande av beredskapsuppgifterna i fråga om produktion och handel med den allmänna varuplaneringen kan sålunda såväl varumässiga som arbetstekniska skäl anföras, och i fråga om bränsleberedskapen motiveras en byrå av arbetsuppgifternas speciella natur och omfattning. Vad slutligen angår affärsavdelningen har utredningen föreslagit, att densamma omvandlas till en *affärsbyrå*. Med hänsyn till den karaktär, som lagringsuppgiften efter hand fått, finns enligt departementschefen goda skäl för att så sker.

Sammanfattningsvis föreslår han, att en byråorganisation genomföres, därvid verksamheten fördelas på en administrativ byrå, en industri- och varubyrå, en bränslebyrå samt en affärsbyrå. Härtill kommer en allmän planeringssektion.

Departementschefen har även funnit skäl överväga frågan om myndighetens grundstruktur. Enligt gällande instruktion består myndighetens ledning av en nämnd med generaldirektören som ordförande samt fyra ledamöter. Vilka som skall utses till ledamöter anges icke närmare. I praktiken har emellertid genom ledamöterna till nämnden knutits företrädare för näringslivet och organisationsväsendet jämte viss militär sakkunskap.

Vid sina överväganden av riksnämndens organisation har utredningen för sin del funnit det tveksamt, om myndigheten lämpligen bör vara konstruerad som nämnd, men har avstått från att framlägga några konkreta förslag till annan ordning. Departementschefen anser en omprövning av nämndskonstruktionen motiverad närmast med hänsyn till önskvärdheten att knyta cheferna för de olika byråerna närmare till verksledningen på så sätt att de fortlöpande får deltaga i handläggningen och avgörandet av mera betydelsefulla frågor. En dylik ordning ter sig särskilt angelägen med tanke på karaktären hos de uppgifter som åvilar riksnämnden. I fråga om de direkta planeringsuppgifter, som nämnden själv har att svara för, gäller sålunda, att de har ett nära inbördes samband och därför icke kan lösas oberoende av varandra. Det ter sig då också naturligt, att de berörda befattningshavarna gemensamt delar ansvaret för de beslut som fattas. Ett skäl i detta sammanhang är också, att beredskapsarbetets utåtriktade natur förutsätter, att de ansvariga tjänstemännen i sina kontakter med andra myndigheter kan handla på grundval av en gemensam grundsyn. Härvidlag skulle en **fortlöpande medverkan** i verksledningen skapa naturliga förutsättningar för ett samordnat handlande.

Departementschefen framhåller, att det vid en ändrad grundstruktur är angeläget, att det hittillsvarande lekmannainslaget i nämnden bibehålles. Sålunda finner han det naturligt och önskvärt med hänsyn till myndighetens arbetsuppgifter, att till dennas ledning även framgent är knutna företrädare för näringsliv och andra berörda samhällsintressen.

Som resultat av sina överväganden har han funnit skäl föreslå, att riksnämnden omvandlas till en styrelse med kollegial beslutsform. Såsom ledamöter i styrelsen — förslagsvis benämnd överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap — skall förutom generaldirektören som ordförande ingå de fyra byråcheferna samt ett antal lekmannarepresentanter, vilka bör vara minst fyra. Han vill i sammanhanget erinra om att den angivna konstruktionen av myndigheten nära överensstämmer med den utformning, som civilförsvarsstyrelsen fått.

Viktigt är givetvis att betingelser skapas för ett kontinuerligt samråd mellan överstyrelsen och de olika beredskapsplanerande myndigheter, med vilka den som centralorgan inom det ekonomiska försvaret har att samverka. Att finna den lämpliga formen för ett sådant till styrelsen knutet samråd torde få ankomma på Kungl. Maj:t i samband med utfärdandet av en ny instruktion för styrelsen. Det må ännu en gång erinras om de följder för samverkansformerna inom det ekonomiska försvaret, som den vidare behandlingen av totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem eventuellt kan få.

Den här förordade omorganisationen synes lämpligen böra genomföras vid årsskiftet 1961/62. Härigenom skapas möjligheter att i god tid förbereda myndighetens organisatoriska omvandling och vidtaga de åtgärder i olika hänseenden, som därvid blir påkallade. Ställningstagandet innebär, att riksnämnden i dess nuvarande form fortsätter att verka fram till den 1 januari 1962.

Härefter upptages till behandling frågan om styrelsens personal och dennas lönesättning. Härmed sammanhängande spörsmål får bedömas mot bakgrund av den föreslagna nya organisationen. I ett sammanhang prövas därför nu det totala behovet av tjänster inom styrelsen, utan avseende vid om resp. tjänster har sin motsvarighet i gällande organisation eller ej. I fråga om biträdes- och vaktpersonalen framhålles dock helt allmänt, att beträffande löneställningen några förändringar i förhållande till nuläget inom riksnämnden icke vidtagits utom såvitt avser ordinariesättning resp. extraordinariesättning av ett par tjänster.

Vad angår överstyrelsens chef bör denne förordnas för viss tid och få tjänsteställning som generaldirektör i Bp 6. — Det har tidigare förordats, att verksamheten vid myndigheten fortsättningsvis uppdelas på fyra byråer och en fristående sektion (allmänna planeringssektionen). Varje byrå bör förestås av en byråchef, därvid den som är knuten till administrativa byrån torde få löneställningen Bo 1 och de övriga tre löneställningen Be 1. Chefen för berörda sektion bör placeras i högst Bg 1 med tjänstebemärkningen avdelningsdirektör.

Vad gäller personalen i övrigt förordas det, att vid *administrativa byrån* skall finnas följande tjänster, nämligen en byrådirektör i Ao 24, två förste byråsekreterare — varav en i Ao 23 och en i Ao 21 — samt en amanuens och en kanslist, båda i reglerad befordringsgång. Vidare bör där inplaceras en förste kansliskrivare i Ao 12, en förste expeditionsvakt i Ao 8, en expeditionsvakt i Ao 7, ett kanslibitråde i Ao 7 samt ett kontorsbiträde (telefonist) i reglerad befordringsgång. Till byrån bör även knytas viss för byrån och allmänna planeringssektionen gemensam skrivpersonal, nämligen två kanslibitråden — varav det ena i Ao och det andra i Ae 7 — samt ett kontorsbiträde i reglerad befordringsgång.

I *allmänna planeringssektionen* torde ingå en byrådirektör i Ao 24, en förste aktuarie i Ae 21, en amanuens i reglerad befordringsgång samt en kansliskrivare i Ao 10 med särskilda till den statistiska verksamheten knutna uppgifter.

Vad angår *industri- och varubyrån* förordas det, att där inplaceras en byrådirektör i Ag 24, två förste byråsekreterare — varav en i Ae 23 och en i Ae 21 — en byråingenjör och en byråassistent, båda i Ae 19, ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbiträde i reglerad befordringsgång.

I *bränslebyrån* föreslås inplacerade en byrådirektör i Ae 24, två förste byråsekreterare i Ae 23, en amanuens i reglerad befordringsgång och en assistent i Ae 15, vidare en kontorist i Ae 9 och ett kontorsbiträde i reglerad befordringsgång.

Statsutskottets utlåtande nr 118 år 1961

Inom affärsbyrån bör i anslutning till förrådssektionen finnas en byråintendent i Ae 23, en byråassistent i Ae 19, en förrådsförvaltare i Ae 17 och en kansliskrivare i Ae 10. I cisternsektionen — från vilken ledningen av den lokala cisternförvaltningen utövas — torde ingå en byrådirektör i Ae 26, en byråassistent i Ae 19 och en kontorist i Ae 9. Vidare bör till den kamerala sektionen vara knutna en kamrerare i Ae 21, en assistent i Ae 15, en kassör i Ae 12, ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbitråde i reglerad befordringsgång. — Till byråledningens förfogande bör stå en kansliskrivare i Ae 10.

Beträffande vissa av de i det föregående angivna biträdestjänsterna, som övertagits från den äldre organisationen, bör gälla att deras löneställning framdeles skall omprövas, då i samband med nuvarande innehavares avgång vakans uppstår. Det gäller följande tjänster, nämligen en förste kansliskrivare i Ao 12 inom administrativa byrån, en kansliskrivare i Ao 10 inom allmänna planeringssektionen, en kontorist i Ae 9 inom bränslebyrån, en kassör i Ae 12, en kansliskrivare i Ae 10 (byråledningen) och en kontorist i Ae 9 inom affärsbyrån.

Kostnaderna för den angivna personalen blir för helår räknat 1 244 200 kronor. Härutöver bör överstyrelsen erhålla samma ekonomiska möjligheter som riksnämnden att anta extra tjänstemän samt anlita experter och sakkunniga. Härför beräknas det ett medelsbehov av 162 200 kronor, motsvarande vad riksnämnden för närvarande disponerar för ändamålet. Till kompensation för höjda folkpensionsavgifter bör reserveras ett belopp av 22 200 kronor. Vidare torde för vissa särskilda arvoden beräknas ett belopp av 17 400 kronor, varav 6 000 kronor avser arvoden åt lekmanrepresentanterna i styrelsen, 1 800 kronor arvode åt generaldirektörens ställföreträdare, 1 500 kronor arvode åt militärassistenten och 8 100 kronor visst revisorsarvode. — Tillhoppa skulle avlöningskostnaderna vid överstyrelsen för helår räknat komma att uppgå till 1 446 000 kronor, därvid bör beaktas att vissa befattningshavare representerande en lönekostnad av ca 74 000 kronor överförts till andra myndigheter. Om vid en jämförelse med riksnämndens avlöningsanslag för innevarande budgetår — upptaget med 1 352 000 kronor — hänsyn tages härtill, skulle alltså förslaget innebära en kostnadsökning totalt sett av $(1\,446\,000 + 74\,000 - 1\,352\,000 =)$ 168 000 kronor. Härav kan emellertid — som framgår av det följande — ca 135 000 kronor anses motsvara en automatisk utgiftsökning. Innebörden av förslaget skulle alltså vara en omorganisation inom en i huvudsak oförändrad medelsram. — Då överstyrelsen enligt det föregående träder i verksamhet först med ingången av år 1962 torde medelsanvisning under styrelsens avlöningsanslag för nästa budgetår böra begränsas till hälften av det ovan angivna årsbeloppet å 1 446 000 kronor eller till 723 000 kronor.

Vad angår avlöningskostnaderna för riksnämndens verksamhet under andra halvåret 1961 torde frågan härom bedömas i anslutning till nämndens petitaskrivelse för budgetåret 1961/62. Vid beräkningen av anslagsbehovet är utgångspunkten, att en ökad medelsanvisning bör ske endast för automa-

tiska utgiftsförändringar. I enlighet härmed skulle för rörligt tillägg och för kompensation för höjda folkpensionsavgifter samt för löneklassändringar etc. en ökning av nämndens avlöningsanslag för helår räknat böra ske med 135 000 kronor från 1 352 000 kronor till 1 487 000 kronor. Då emellertid anslaget endast skall beräknas för halvår torde medelsanvisningen för nästa budgetår böra bestämmas till hälften härav eller till avrundat 744 000 kronor.

Vad angår överstyrelsens resp. riksnämndens medelsbehov för omkostnader för nästa budgetår har frågan härom bedömts med beaktande av nämndens äskanden för ändamålet i dess petitaskrivelse för budgetåret 1961/62. Med ledning härav och med hänsyn tagen till att vissa beredskapsuppgifter vid ingången av år 1962 överflyttas till andra myndigheter föreslås det, att överstyrelsens omkostnadsanslag för nästa budgetår (avseende verksamheten under första halvåret 1962) bestämmas till 87 000 kronor, därvid 2 500 kronor avser sjukvård, 23 000 kronor reseersättningar och 61 500 kronor expenser. — Riksnämndens omkostnadsanslag (avseende verksamheten under andra halvåret 1961) föreslås anvisade med 90 000 kronor, därvid 2 500 kronor hänför sig till sjukvård, 27 000 kronor till reseersättningar och 60 500 kronor till expenser. Tillhoppa innebär förslagen till medelsanvisning en sänkning i förhållande till riksnämndens omkostnadsanslag för innevarande budgetår med ca 27 000 kronor, därvid emellertid får beaktas att sistnämnda anslag innefattar viss engångsanvisning om 29 000 kronor.

Utskottet

Vad först angår frågan om ansvarsfördelningen inom det ekonomiska försvaret uttalar sig departementschefen för ett fortsatt vidhållande av decentraliseringsprincipen i beredskapsarbetet, innebärande att ansvaret för beredskapsplanläggningen på olika delar av det ekonomiska fältet i möjlig mån anknytes till myndigheter, som genom sina fredsmässiga uppgifter ha särskilda förutsättningar för planläggningen i fråga. Med en sådan arbetsfördelning är det givetvis angeläget, att en särskild instans finnes, som kan verka för att de olika ekonomiska beredskapsuppgifterna bli samordnade såväl inbördes som i förhållande till annan totalförsvarsplanering. Utskottet finner det i likhet med departementschefen naturligt, att denna samordningsfunktion även fortsättningsvis åvilar riksnämnden, som alltså bibehålles vid sin ställning som centralorgan inom det ekonomiska försvaret. På nämnden bör även liksom hittills ankomma att handha de direkta planläggningsuppgifter, som av olika skäl icke ansetts kunna decentraliseras. Det blir härvidlag i första hand fråga om det ur beredskapssynpunkt betydelsefulla arbetet med den allmänna varuplaneringen, krigsproduktions- och bränsleplaneringen.

I anslutning till decentraliseringsspörsmålet konstateras i propositionen den formella oklarhet i ansvars- och kompetenshänseende, som för närva-

rande i viss mån karakteriserar förhållandet mellan riksnämnden och övriga beredskapsplanerande myndigheter och som närmast gäller frågan, huruvida och i vad mån riksnämnden har ett eget ansvar för att decentraliserade beredskapsuppgifter genomföras på ett riktigt sätt. Riksnämndens skyldighet enligt instruktionen att »leda, övervaka och samordna» de ekonomiska försvarsförberedelserna i förening med dess möjlighet att meddela andra myndigheter bindande direktiv kan anföras som stöd för uppfattningen om ett vittgående ansvar. Den ståndpunkt, som departementschefen i sammanhanget intagit, innebär, att, å ena sidan, vederbörande myndigheter få ett självständigt ansvar för genomförandet av dem pålagda beredskapsuppgifter men att, å andra sidan, myndigheterna i sina respektive instruktioner åläggas samrådsskyldighet i förhållande till riksnämnden. Med den innebörd, som i propositionen ges åt denna samrådsskyldighet, finns det anledning räkna med att av riksnämnden tillhandahållna underlag och anförda synpunkter bli vederbörligen beaktade. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att den långsiktiga lösningen av vissa bland de problem, som i detta sammanhang aktualiseras, kan röna inflytande av de slutsatser, vartill den pågående utredningen om totalförsvarets lednings- och samordningsproblem kommer. Vid nu rådande omständigheter vill utskottet emellertid ansluta sig till den ståndpunkt, departementschefen intagit, och finner därför ej skäl att — såsom påyrkats i motionerna I: 592 och II: 715 — förorda bibehållande av riksnämndens nuvarande direktivrätt.

Utskottet vill i sammanhanget framhålla, att vad sålunda anförts om försvarsledningsutredningen och följderna av dennas ställningstaganden har sin giltighet över huvud, då fråga är om i propositionen framförda förslag, som gälla samordnings- och ledningsfunktionerna inom det ekonomiska försvaret, vare sig fråga är om beredskapsorganisationen i stort eller inom särskilda planeringsområden.

Utöver vad i propositionen mera allmänt anförts om decentraliseringsprincipen och dess innebörd i ansvarshänseende har förslag även framlagts om decentralisering av vissa riksnämnden nu åvilande beredskapsuppgifter. Det är främst fråga om uppgifterna på transportområdet, där de nuvarande organisatoriska betingelserna för beredskapsarbetet icke ansetts tillfredsställande. I fråga om transportledningsplaneringen — som avser det tekniska genomförandet i krig av transporter — konstateras, att planeringsansvaret beträffande järnvägstrafiken och luftfarten redan är decentraliserat till järnvägs- och luftfartsstyrelserna. Det förordas nu, att även ledningsplaneringen på landsvägs- och sjötransporternas område — som för närvarande ankommer på riksnämnden — överföres till myndigheter med lämpliga fredstida uppgifter och då närmast till statens biltrafiknämnd och sjöfartsstyrelsen. Vad angår transportregleringsplaneringen — som avser den verksamhet vilken i krig måste ske för att avväga de totala transportbehoven i förhållande till de totala tillgängliga transportresurserna — framhålles i propositionen, att något egentligt förberedelsearbete hittills icke hunnit äga rum. Uppgiften föreslås i detta fall överflyttad till en särskild för

ändamålet tillskapad kommitté, i vilken skola ingå företrädare för de olika trafikmedlen och transportbehoven. Det är då närmast fråga om, å ena sidan, järnvägs-, luftfarts- och sjöfartsstyrelserna samt biltrafiknämnden och, å andra sidan, riksnämnden, civilförsvarsstyrelsen och jordbruksnämnden.

I de förenämnda motionerna har yrkats, att någon decentralisering av transportuppgifterna icke skola komma till stånd. I fråga om ledningsplaneringen framhålles, att för en decentralisering icke kunna åberopas jämförelser med förhållandena på exempelvis järnvägsområdet. Järnvägsstyrelsen leder direkt ett i fred uppbyggt transportföretag med erforderliga trafikledningsorgan. Varken biltrafiknämnden eller sjöfartsstyrelsen har en motsvarande ställning. Beträffande transportregleringsplaneringen vilja motionärerna icke bestrida, att erinringar kunna riktas mot det hittillsvarande förberedelsearbetet. De framhålla emellertid, att ifrågavarande planering har ett nära samband med riksnämndens uppgifter på exempelvis krigsproduktions- och undanförselplaneringens områden och anse, att med hänsyn härtill en effektivisering av beredskapsarbetet bör eftersträvas genom organisationsförändringar inom riksnämnden, som också bör ges ökade resurser i sammanhanget.

Utskottet är för sin del medvetet om vad en effektiv transportorganisation betyder för vårt lands uthållighet i ett krigsläge. Det är ur denna synpunkt angeläget, att man redan i fredstid genomför en planering, som möjliggör, att vid ett inträdande krigsläge vårt lands transportresurser kunna utnyttjas på ett så effektivt och samordnat sätt som möjligt. Som framgår av det föregående har planering i vissa hänseenden ännu icke hunnit komma till stånd på det civila transportområdet, och förslag har framlagts i syfte att skapa bättre betingelser för det fortsatta förberedelsearbetet. Enligt utskottets mening kunna vägande skäl anföras för de framlagda lösningarna i fråga om transportledningsplaneringen. För biltrafiknämndens handhavande av densamma på landsvägstrafikens område kan bl. a. anföras nämndens fredstida sysslande med den yrkesmässiga fordonstrafiken, dess överblick över transportområdet över huvud och dess fortlöpande kontakter i fredsuppgifterna med de övriga transportplanerande myndigheterna på det centrala och regionala planet och med yrkessammanslutningarna på motorfordonstrafikens område, vidare nämndsledningens sammansättning. Även för en decentralisering av uppgifterna på sjötransporternas område till sjöfartsstyrelsen kunna enligt utskottet vägande skäl anföras, såsom att styrelsen redan har omfattande beredskapsuppgifter, att den har en fortlöpande överblick över den ekonomiska och tekniska utvecklingen på sjöfartsområdet och att den redan i sitt fredsarbete nära samverkar med såväl de enskilda sjöfartsintressena som de marina myndigheterna.

Vad angår transportregleringsplaneringen torde väl de närmast till buds stående alternativa lösningarna vara att antingen anknyta planeringen till någon av de transportbehovs- eller transportmedelsrepresenterande myndigheter, vilka måste medverka i beredskapsarbetet, eller också att för ändamålet skapa ett särskilt fristående organ, i vilket de berörda myndigheterna

äro företrädna. Motionärerna ha förordat den förra lösningen och då med en fortsatt anknytning av planeringen till riksnämnden. Vid remissbehandlingen av det betänkande, som ligger till grund för propositionen, har även en anknytning till järnvägsstyrelsen satts i fråga. Utskottet anser sig dock i likhet med departementschefen böra biträda lösningen med ett fristående organ. Härför talar förutom planeringsuppgiftens omfattning även det förhållandet, att denna innefattar en avvägning mellan olika konkurrerande transport- och behovsintressen. För att ge organet formen av en kommitté kunna anföras såväl administrativa lämplighetsskäl som kostnadssynpunkter. Det anförda innebär, att utskottet anser sig böra tillstyrka de i propositionen framförda förslagen.

Utöver decentraliseringen på transportområdet har i propositionen även förordats en decentralisering av mera formell karaktär, nämligen en överföring till vissa andra myndigheter av det formella ansvaret för beredskapsuppgifter, som arbetsmässigt redan åvila dem. Det gäller här närmast planläggningen på försäkrings- och kraftförsörjningsområdena. Enligt utskottet kan knappast något vara att invända häremot. De närmast berörda myndigheterna — försäkringsinspektionen och vattenfallsstyrelsen — ha också tillstyrkt, att en sådan överföring av ansvaret kommer till stånd.

Utskottets ställningstaganden i det föregående innebära, att de förenämnda motionerna I: 592 och II: 715 i sin helhet avstyrkas.

Vad slutligen angår frågan om riksnämndens interna organisation förordas i propositionen, att det nuvarande avdelningssystemet ersättes med en byråorganisation. Utskottet tillstyrker en sådan administrativ omläggning av verksamheten. Det må i sammanhanget erinras om att avdelningsorganisationen redan nu genom vakantsättning av vissa avdelningschefstjänster i praktiken upphört att existera och att en uppdelning av arbetsuppgifterna kommit till stånd, som ganska nära anknyter till den byråindelning, som nu föreslås genomförd. I samband med övergången till byråorganisation ombildas myndigheten till en styrelse — benämnd överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap — med kollegial beslutsform. I styrelsen skall ingå förutom byråcheferna ett antal lekmannarepresentanter. Icke heller i denna del har utskottet något att invända mot organisationsförslaget. Det kan konstateras, att ifrågavarande konstruktion av myndighetens ledning i stort överensstämmer med den utformning, som civilförsvarsstyrelsen fått. Slutligen må noteras, att omorganisationen avses genomförd vid årsskiftet 1961/62.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga,

a) godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 framlagda förslaget till omorganisation av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap till en överstyrelse för eko-

nomisk försvarsberedskap samt de åtgärder i övrigt, som departementschefen i sammanhanget föreslagit vidtaga;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i nämnda statsrådsprotokoll framlagda förslag, dels fastställa personalförteckning för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, dels ock vidtaga ändringar i personalförteckningen för statens biltrafiknämnd;

II. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att i mån av behov föra ledigbliven ordinarie personal vid riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap på övergångsstat och att i övrigt vidtaga de övergångsanordningar, som kunna bli erforderliga i anledning av omorganisationen;

III. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga, godkänna följande avlöningsstat för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1962:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	130 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	8 700
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal m. m., <i>förslagsvis</i>	422 800
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	149 900
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	11 100
	<hr/>
	Summa kronor 723 000

IV. att riksdagen må godkänna följande avlöningsstat för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1961:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	149 800
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	13 600
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal m. m., <i>förslagsvis</i>	420 200
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	148 900
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	11 500
	<hr/>
	Summa kronor 744 000

V. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga, för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar* ett förslagsanslag av 723 000 kronor;

b) *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader* ett förslagsanslag av 87 000 kronor;

VI. att riksdagen må för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar* ett förslagsanslag av 744 000 kronor;

b) *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader* ett förslagsanslag av 90 000 kronor;

VII. att motionerna I: 592 och II: 715, i vad de avse skrivelse till Kungl. Maj:t, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1961

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit
från första kammaren: herrar Näsström, Einar Persson, Ivar Johansson, Birger Andersson, fröken Andersson, herrar Thun, Bergman, Holmqvist, Ragnar Bergh, Rikard Svensson, Anders Johansson, Söderberg, Edström och Sundin; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Gustafsson i Stockholm, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Blidfors, Ståhl, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, fröken Olsson, herrar Wedén, Heckscher, fru Holmberg, herrar Blomkvist och Löfroth.

Reservation

av herr *Ståhl*, som ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 592 och II: 715, i vad de avse riksnämndens direktivrätt samt transportplaneringen, och att därför

dels den del av utskottets yttrande, som på s. 17 börjar med »I anslutning» och på s. 18 slutar med »särskilda planeringsområden», bort ha följande lydelse:

»Utskottet kan emellertid icke ansluta sig till de synpunkter, som i propositionen anförs angående den formella ansvars- och kompetensfördelningen mellan riksnämnden och övriga beredskapsplanerande myndigheter och som skulle resultera i en ordning, innebärande att direktivrätten slopas. Även om denna i viss mån innebär ett intrång i den självbestämmanderätt, som normalt tillkommer ämbetsverken, anser utskottet, att frågan här bör bedömas ur praktiska synpunkter och med hänsyn till vad effektiviteten i den allmänna försvarsplanläggningen kräver. De principiella betänkligheterna försvagas också därav, att i fall, då andra myndigheter ha från riksnämnden avvikande uppfattning, förekommande spörsmål kunna bringas under Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet förordar alltså — i likhet med vad som påyrkats i motionerna I: 592 och II: 715 — att direktivrätten i dess nuvarande form bibehålles. Ett starkt skäl för att så sker är också, att samordnings- och ledningsproblemen inom totalförsvaret f. n. äro föremål för överväganden inom 1960 års försvarsledningsutredning och att de lösningar, man därvid kan komma fram till, eventuellt kunna tänkas återverka på samordnings- och ledningsformerna inom det ekonomiska försvaret.»

dels den del av utskottets yttrande, som på s. 19 börjar med »Utskottet är» och på s. 20 slutar med »framförda förslagen», bort ha följande lydelse:

»Vid den verkställda översynen av riksnämndens verksamhet ha vissa brister konstaterats i fråga om den nuvarande transportplanläggningen. För att komma till rätta med dessa brister har i propositionen framlagts förslag i syfte att skapa bättre administrativa betingelser för nämnda planläggning. Utskottet vill först framhålla, att det även i detta fall anser, att ett ställningstagande bort anstå i avvaktan på behandlingen av de förslag, som den pågående försvarsledningsutredningen kan komma att resultera i. Bortsett härifrån känner utskottet sig icke övertygat om att de i propositionen anvisade lösningarna äro de, som i nuvarande läge bäst tillgodose behovet av en upprustning. Beträffande transportledningsplaneringen har sålunda föreslagits, att biltrafiknämnden och sjöfartsstyrelsen fortsättningsvis skola handha riksnämndens uppgifter i fråga om landsvägstrafiken respektive sjötransporterna. Helt allmänt vill utskottet erinra om att ett nära samband föreligger mellan transportplaneringen över huvud och riksnämndens övriga uppgifter på det ekonomiska området, såsom i fråga om produktions-, bränsle- och undanförselplaneringen. Enligt utskottets mening kan icke någon av de båda nyssnämnda myndigheterna anses ha en sådan överblick över de försörjningsproblem, som sammanhånga med förberedelsearbetet på transportområdet, att de kunna anses ha bättre förutsättningar än riksnämnden för att handha detsamma. Vad angår transportregleringsplaneringen synes den kommitté, som föreslagits tillskapad, icke ha den status eller få de resurser, som genomförandet av ifrågakvarande — enligt propositionen omfattande — beredskapsuppgift kräver.

Utskottet har vid sina överväganden funnit, att för det fall omständigheterna f. n. äro sådana, att omedelbara förbättringar anses nödvändiga, så-

dana böra komma till stånd genom organisationsförändringar inom riksnämnden, som även bör erhålla ökade resurser för ändamålet. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att närmare överväga de lämpliga formerna här för och för riksdagen framlägga de förslag, som kunna visa sig påkallade i sammanhanget. De anförda synpunkterna innebära, att Kungl. Maj:ts förslag i transportfrågan avstyrkes och att riksdagen föreslås avge en skrivelse till Kungl. Maj:t, där en utredning i nyss angivet syfte påyrkas.»

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 20, som börjar med »Utskottets ställningstaganden» och slutar med »helhet avstyrkas», bort ha följande lydelse:

»Utskottets ställningstaganden i det föregående innebära, att motionerna I: 592 och II: 715 tillstyrkas, utom såvitt angår däri framfört förslag om bibehållande av beredskapsplaneringen på försäkrings- samt bank- och betalningsväsendets områden hos riksnämnden.»

dels ock utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga,

a) med av utskottet föreslagna ändringar godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 framlagda förslaget till omorganisation av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap till en överstyrelse för ekonomisk försvarsberedskap samt de åtgärder i övrigt, som departementschefen i sammanhanget föreslagit vidtagna;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad utskottet anfört och i övrigt i enlighet med i nämnda statsrådsprotokoll framlagda förslag, fastställa personalförteckning för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap;

III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga, godkänna följande avlöningsstat för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1962:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	130 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	8 700
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal m. m., <i>förslagsvis</i>	452 800
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	156 900

5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, förslagsvis	11 100
	<hr/>
	Summa kronor 760 000

V. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga, för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar* ett förslagsanslag av 760 000 kronor;

b) *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader* ett förslagsanslag av 90 000 kronor;

VII. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 592 och II: 715, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast möjligt om förstärkning av överstyrelsens för ekonomisk försvarsberedskap organisation för transport-, reglerings- och transportledningsplanering.»